

Per ROSARIO CRESCENZI

Itàlia

Traducció: Juan A. Sánchez

remissa:

P Sóc algú que escriu sobre teatre i que viu del teatre, però, com probablement els passa a moltíssims dramaturgs de tot el món, per no "morir de teatre" estic obligat a produir jo mateix la posada en escena de la major part dels meus treballs, ja que ha esdevingut cada dia més difícil trobar empresaris i productors disposats a invertir en nous autors que, desconeguts pel gran públic, no assegurarien una recaudació adequada de guanys.

La resta... és la història d'aquest art.

Si casualment ens trobéssim dins les confabulacions pròpies d'un projecte d'espectacle innovador, l'empresari productor, davant allò relatiu als termes concrets de la realització material de les "meravelles", quan topés amb el primer aspecte inactuable es quedaria perplex. El primer que veuríem del director i l'escenògraf, que el volen apropar a l'inici d'una posada en escena teatral, seria com tots dos somriurien, es fitarien amb complicitat i respondrien que "en teatre tot es pot fer".

I és cert. En escena podem assistir al naixement físic, a l'encarnació del dubte, quan Hamlet ens presenta el seu "*to be or not to be*", i a l'absència quan, juntament amb Vladimir i Estragó, inútilment restem aturats *Tot esperant Godot*, que no arriba mai. En teatre podem volar amb Sòcrates sobre *Els núvols* o amb Ariel sobre el cap de Pròper, baixar als inferns a la recerca d'Eurídice amb Orfeu, capitanejar exèrcits en trobades cruentes amb *El comte de Carmagnola*. Podem veure pujar al cel l'ànima de Faust i aprofundir en els abismes amb Ahab i *Moby-Dick*.

En teatre es pot fer de tot. Veritablement. Però no tot allò que es fa és veritablement teatre! No tot allò que s'escriu per ser representat és "teatre pur", drama autèntic; és a dir, obra de veritable poesia dramàtica.

De fet, sovint per indicar la mestria d'un actor, per subratllar com és de gran la seva capacitat de tenir fascinat el públic, és diu: "És tan bo que fins i tot podria recitar la guia telefònica".

Això és, sens dubte, un compliment; un compliment molt afalagador per a un actor que, en escoltar-lo, se sent comparat a un déu... al Manithouí dels pelloja, aquell que, segons la llegenda, de l'argila informe i insignifi-

cant, d'una matèria mancada totalment de valor i sentit, hauria creat l'home... La humanitat sàbia.

Però aturem-nos a reflexionar un moment. Analitzem el cas. Imaginem que fos possible. Imaginem-nos-ho a la pràctica.

Un personatge molt cèlebre —fins i tot no pas cèlebre, sinó força notable—, en fi, un personatge conegut, suposem que ha programat per a aquesta nit a les vint-i-una hores, en el millor teatre de la ciutat, un monòleg seu: "Les darreres pàgines grogues".

Manifestos, entrades, diaris, publicitat a la ràdio... ens hi conviden, i nosaltres, un cop adquirida l'entrada, anem a assistir a aquest espectacle. Ja hi som, estem asseguts a la sala. Les llums s'apaguen, el teló s'obre i l'actor apareix a l'escenari, en un màgic con lluminós, i comença a dir:

"...Abeuradors

Vegeu Avicultura: màquines i equips..... 0965

Ramaderia: màquines i equips 7165

Abraçadores (fabricants i majoristes) 0005

Vegeu també

Fixació: materials 3640

Tubs i canonades: accessoris 8560

Abrasius..... 0010

Vegeu també

Poliment: màquines i equips..... 6860

Abrillantadores

Vegeu Neteja: màquines i equips 6015

Abrillantament de terres

Vegeu Neteja: empreses 6005

Poliment 6850

Acabament de façanes

Vegeu Façanes: restauració..... 3470

Paletes 6205

Etcètera, etcètera, etcètera."

Avançant d'aquesta manera, declamant tot de memòria amb tons persuasius i solemnes, aspres i melodiosos, primer ràpidament al llarg de tot l'índex en ordre alfabètic i després, al llarg del que està raonat per arguments. Fins...? Fins on...?

"Zincatge *Vegeu* Electroquímica: recobriments electrolítics...2870, Galvanització...3980, Zoològics...8990, Zoosanitaris: productes *Vegeu* Laboratoris veterinaris...4760."

El teló cau lentament, i nosaltres, alienats per la fascinació hipnòtica d'aquella "bèstia de l'escenari", aplaudim fervorosament perquè es torni a obrir i ens deixi veure encara, per un moment, aquell "monstre de destresa", per agrair-li de nou, amb nous aplaudiments.

Nosaltres aplaudim. Però, per quina raó?

Pel fet d'haver vist un intèrpret, un actor, o només un fenomen de la faràndula?

Preguntem-nos "Hem vist teatre?"

Els elements convencionals hi eren tots: les localitats, les butaques, els llotges, els seients numerats, l'entrada, el teló, l'escenari, els llums, el guió, el personatge, la seva gran habilitat... Però, però, però... ha mancat alguna cosa.

Hem aplaudit —és veritat— i amb admiració sincera, però és com si haguéssim picat de mans... un gran atleta de la veu, un nedador que ha travessat sol un oceà de noms, cognoms, sigles, dades, números de telèfon i fax que, incansablement, amb estil i diverses tècniques (esquena, crol, papallona), s'ha immers, serpentejant, prop de tres hores, entre les ones sonores de tons greus, mitjans i aguts; entre matisos escumejants i inflexions modulades, voluntàriament esfilagarsades, emfàtiques o melodioses, ressonants i minvants; entre un maremàgnum de plètora de sons, que seguits els uns als altres, no ens diuen absolutament res de coherent. I ni tans sols ens diuen que no ens volen dir res —la comunicació humana!—, perquè les darreres pàgines grogues, a aquell que les consulta per allò que són, volen facilitar, en canvi, indicacions precises i útils.

Hi era gairabé tot, però... hi mancava la fantasia, mancava la il·lusió, mancava la màgia, mancava la ficció: mancava l'art de la gran mentida amb què poder dir tota veritat en forma de poesia.

Hi mancava l'actor. L'intèrpret.

Aquell que, en dir "Les darreres pàgines grogues", no ha representat ningú, no ha encarnat res ni ha explicat res, no ha interpretat: no interpreta la vida de cap altre ni cap altra vivència. No s'ha ficat "dins la pell" d'un personatge diferent d'ell. No ha practicat cap artificio, no ha fingit; no ha fet, de debò, l'"hipòcrita", el simulador, l'actor, no ha fet art dramàtic.

I si d'ofici, aquell fos un actor cèlebre i d'èxit, aquesta nit a les vint-i-una hores, aquell actor no ha fet d'actor de teatre.

Així com tampoc fa teatre qui, a Hyde Park, s'enfila a un pòdium i llegeix el diari, com està escrit, a vianants ocasionals; així com no fa teatre l'orador; tampoc el polític, si apareix teatralment, per fer escena, en un balcó guarnit amb diversos draps, o qui abocant-se des de la finestra de la nostra pantalla de televisió, ajudant-se de complexes escenografies i aparells, ens ofereix el periodisme espectacularitzat. Tampoc no fa teatre el capellà, el sacerdot, en el moment que celebra la missa, perquè, fins i tot adoptant un hàbit posat (el vestuari), bé que repetint sempre les mateixes paraules rituals (les frases del guió), malgrat que es dirigeix als fidels que el miren (els espectadors), ell no fingeix ser capellà. Ell és capellà, ell és sacerdot.

En canvi, fa teatre (i quin teatre!) l'actor que avui personifica Thomas Becket, l'arquebisbe de Canterbury, protagonista d'*Assassí a la catedral*, de T. Elliot, fet assassinar pel rei Enric II el 1170 a l'altar on celebraven la missa, o l'actor que encarna ara la figura d'*El gran dictador*, treball escrit per fer mofa de tots els dictadors d'ahir, d'avui i de sempre.

És teatre el ballet on una parella *étoile* ens conta, sense fer servir paraules —amb els peus—, la trista història de Romeu i Julieta. Els dos ballarins parlen amb el seu cos, amb els gestos, i viuen l'amor infaust de Julieta i el seu Romeu en els pocs minuts que dura la seva *performance*.

Avui igual que ahir, com des de fa vint-i-quatre segles, això és el teatre.

La resta és, en tot cas, espectacle.

Actualment es fa passar per teatre gairebé qualsevol cosa, però si no s'està davant la representació de vivències imaginades com versemblants, exposades amb horrible bellesa, plenitud dels sentits i sentiments per mitjà de la poètica que li és pròpia, no és teatre.

Totus mundus agit histrionem.

Aquesta era la frase que es podia llegir sobre la insígnia del Globe Theatre, fundat per Shakespeare a Londres el 1599. Per als professionals del teatre, avui, a quatre segles de distància, aquesta màxima sembla plenament actual. Sembla que veritablement "tothom sigui actor".

En els nostres dies, en efecte, tots semblen protagonistes enxampats per la frenesia d'exibir-se, de mostrar-se costi el que costi per qualsevol motiu, recitant una o més parts. Només cal veure com això s'esdevé a les cadenes televisives grans i petites, públiques i privades, on, sense cap rubor, diferents parelles confessen vicis i virtuts de la seva vida íntima; pares i mares, fills i filles, mostren els uns contra els altres els seus "draps bruts"; i tot i sabent amb certesa que donaran una imatge ridícula, tot i sortint "a la televisió", homes i dones estan a punt per fer-se "aspirants al fracàs". A la televisió —a propòsit d'"aspirants"—, cronistes ignorants i incapaços, motors sense control, esdevenen enviats especials perquè el cretinisme faci audiència, mentre a una representació de Dante, interpretat per un gran i veritable actor, no hi ha ningú. Tot el món apareix en una llarguíssima novel·la de folletó, una embolicada trampa de diferents *soap-opera*, on ara, més que mai, es pateix el risc de no fer distincions entre els actors veritables i aquells —com dir-ho?— "complementaris".

La confusió també neix del fet que els gèneres teatrals, les diferents maneres de fer teatre (com la resta d'arts pictòriques i poètiques), han estat moltes: teatre biomecànic, cabaret, *commedia dell'arte*, *happening*, *kathakali*, *music-hall*, teatre de l'absurd, teatre document, teatre a la italiana, teatre isabelí, vodevil, simbolista, èpic, naturalista, etc. La Babel creix, a més a més, per l'ambigüitat del significat de la mateixa paraula *teatre*.

Des del principi va ser usada pels grecs per indicar l'escalinata des de la qual es mirava la representació dramàtica; després va ser estesa a tot l'edifici. Al final va significar l'obra poètica literària o musical d'aquest o aquell autor: el teatre d'Alfieri, de Verdi, de Pirandello, d'Osborne, de Brecht. Finalment, s'ha adoptat el terme *teatre* tan impròpiament que s'utilitza per a qualsevol forma d'espectacle, motiu pel qual es diu "teatre del combat de boxa al Palau d'Esports" d'Abbiategrosso, on les trompades, els cops de puny..., no són altra cosa que ficció, cap altra cosa que mentides.

I també, ara com abans, en cada gènere, en cada poètica de teatre, retrobem els elements comuns i essencials: d'una banda, el públic, i de l'altra, una acció vivent; allà una comunitat que participa assistint a un esdeveniment viu narrat, aquí un agent: l'actor, el simulador. No és teatre el pessebre, ni una vitrina amb maniquins mecànics, ni el cinema. El teatre vol l'actor viu... l'actor "artista creatiu".

Els soldats ferms, els futbolistes al partit, els genets a la cursa, fan espectacle, però només es representen a ells mateixos, per tant, no fan art. Els actors de la poesia dramàtica "donen cos i ànima" a altres personatges i històries. Amb aquest artifice fan veure déus, nimfes, fantasmes i mortals comuns. Ho fan amb aquest art que des de fa dos mil·lenis i mig materialitza el somni, l'abstracte, la invenció d'un poeta sota els ulls atents del públic. El teatre és sempre en viu i en directe. Així el verb es fa carn.

I aquí neix la qüestió: Va néixer abans l'autor (el verb) o l'actor (la carn)? Va néixer primer la pregària o va néixer primer, per la necessitat de pregar, l'orador? No es diu, per casualitat, *recitar la pregària*! La qüestió s'assembla molt a aquella sobre la procedència de l'ou i la gallina.

Una vegada, un famós director del nostre temps quan una periodista jove li va preguntar què era el teatre, va respondre: "Dos saltimbanquis, en una plaça, es fan espai entre la gent, estenen una estoreta a terra (o no estenen res) i comencen a dialogar de manera que els altres els escoltin i els vegin. Això és el teatre!" "Però dialoguen sobre alguna cosa ja escrita?", va demanar-li la jove. Ell va respondre: "*Se si vuole fare proprio del sugo di lepre è bene avere anche la lepre.*" Altrament... En fi, encara que sigui només en forma d'esbós, el diàleg ha d'existir: no hi pot mancar un autor.

El vincle, l'imant que atraurà el públic, serà l'enfrontament verbal o gestual entre la tesi i l'antítesi dels dos saltimbanquis: el drama serà el seu conflicte presentat al públic i, com es diu, el drama perfecte és aquell on sembla que "tothom tingui raó".

Òbviament, per a la gent del teatre actual el fet de parlar del teatre com simple literatura dramàtica seria com pretendre fer anar una locomotora de vapor sense ni tan sols una mica de fum. Un mínim d'escena, un mínim de vestuari, no hi pot mancar. El teatre actual no és ja un poema recitat —encara que ho sigui meravellosament— davant una col·lectivitat passiva. No és només un guió après de memòria. A l'Acadèmia, encara es pot sentir dir a

l'aspirant a actor que les coses importants i necessàries són tres: saber-se el text, saber-se el text, saber-se el text. Però saber-se el text no vol dir haver memoritzat les parts de diàleg del text i prou, sinó conèixer el rol del personatge que s'interpreta, el seu ambient històric i cultural, l'home que es representa, perquè al fons de tot resta l'Home, amb la seva necessitat de veritat, de trobades i de diàlegs. El teatre és sentit del col·lectiu; és estar junts. És la celebració d'un ritual laic que una comunitat (la companyia unida, fins i tot encara que només es compongui d'un sol actor, de l'autor i del tramoista) celebra en escena i que una altra comunitat (el públic) fa seu a la platea per retornar després a l'escenari la seva tensió emotiva.

Malauradament, actualment ens movem en un context prevaricador tan sorollosament invasiu que fa que sempre callem, ens treu la paraula.

El teatre, en canvi, ningú ha aconseguit callar-lo del tot, ni tan sols la Inquisició, perquè és en ell mateix discurs dialèctic. És encara aquell art de la gran mentida amb el qual es pot dir lliurement tota veritat.

És cert: el teatre no pot canviar el món. Només pot ajudar a transformar-lo. No són els autors, els directors, els artistes, els que determinen la història. Ells són només els que provoquen les utopies de les quals fer néixer les transformacions, assumint el rol de sabiduria precoç i de contínua reflexió humana.

I avui, llavors, quan tot és imatge, aparença, vistositat, quan fins i tot fa espectacle una mort televisada en directe, què és, doncs, el teatre?

És, potser, l'última platja fantàstica a la qual arriba, de tant en tant, la barca fràgil de la poesia que, remant, parteix quotidianament a la recerca de l'Ésser Veritable.

NOTA

1. "Si es vol fer suc de llebre és bo tenir també la llebre".